

«*Revista de Filología Española*». Tomos XIX (1932), XX (1933), XXI (1934), XXII (1935), XXIII (1936), XXIV (1937-1940). Madrid, Centro de Estudios Históricos. XII+480 pàgs. ; XII+460 pàgs. ; XII+452 pàgs. ; XIV+464 pàgs. ; XII+448 pàgs. ; XII+488 pàgs.

Dedicada, com sempre, als estudis lingüístics, filològics i literaris espanyols, preferentment castellans, la *RFE* publicà en els seus volums XIX-XXIV un bon nombre d'interessants articles, dels quals donarem notícia a continuació. Els vols. XXIII i XXIV sortiren en part durant els anys de guerra, que n'alentí la publicació; l'últim quadern — doble — del vol. XXIV fou editat pel CSIC, que absorbí les publicacions i activitats del vell Centro de Estudios Históricos. Cal assenyalar que el cos de redacció de la revista apareix renovat gairebé totalment en aquest quadern; àdhuc el nom de D. Ramón Menéndez Pidal, que l'havia dirigit des dels seus inicis, l'any 1914, hi consta només com a fundador.

La *Historia lingüística de los visigodos*, del Prof. E. GAMILLSCHEG (XIX, 117-150, 229-260), estudia les relacions dels visigots amb els països romànics a base de les relíquies lingüístiques que poden inventariar-se. Després d'una introducció històrica, són examinats els mots gòtics llatinitzats que haurien penetrat en el llatí vulgar en el transcurs del segle v; els noms de lloc hispànics que conserven l'apellatiu amb què hom designava els gots, els toponímics en *-ing* i els que tenen com a radical un nom de persona d'origen germànic; les *Leges Visigothorum*; els préstecs gòtics romanitzats més antigament, que es troben, en general (amb excepcions que són consignades), estesos per tota la Romània. S'inventarien, després, els préstecs visigòtics (una norantena de mots), classificats segons llur distribució geogràfica: 1) mots que es troben en provençal i a la Península Ibèrica; 2) a l'antiga Gàl·lia; 3) a la Península Ibèrica; 4) a la Gàl·lia i a Itàlia; 5) a la Península Ibèrica i a Itàlia. Segueix un inventari dels pocs mots entrats del sueu. És interessant de constatar com amb l'estudi dels préstecs són confirmades les dades de la història. Al final es troba una gramàtica dels elements gòtics. Els materials d'aquest estudi, traduït al castellà pel Sr. Angel Rosenblat, foren després aprofitats pel Prof. Gamillscheg en la seva obra *Romania Germanica*, apareguda en tres volums, des de l'any 1934, dins del «Grundriss der germanischen Philologie».

La fonètica, descriptiva i històrica, està representada en aquests volums per sis estudis. — *La aspiración de la h en el sur y oeste de España*, dels Srs. A. M. ESPINOSA (fill) i L. RODRÍGUEZ-CASTELLANO (XXIII, 225-254, 337-378), tracta de l'extensió i vitalitat d'aquest fenomen i del repartiment geogràfic del so *h* < *F*-. Aquest estudi, on és visible el mestratge del Prof. Navarro Tomás, es clou amb una exposició històrica de l'evolució del fenomen. Els autors il·lustren el text amb nombrosos mapes dels límits de l'aspiració de la *h*. — El Prof. GUNNAR TILANDER, *La terminación -i por -e en los poemas de Gonzalo de Berceo* (XXIV, 1-10), creu que les formes en *-i* de Berceo no són morfològiques, sinó fonètiques, per influència de l'aragonès (l'autor dels *Milagros* escrivia en una regió de parla navarro-aragonesa), i que en alguns casos haurien penetrat i en altres no. L'autor vol explicar-ho per influència analògica. — El Prof. G. BONFANTE, *El tratamiento de bl- en castellano* (XXII, 189-190), opina que *bl* > *l*- contra el parer del Sr. Menéndez Pidal (*bl* > *bl*-).¹ — El

1. Cf. R. MENÉNDEZ PIDAL, *Manual de gramática histórica española*⁶ (Madrid 1941), 127.

Prof. T. NAVARRO TOMÁS, *Rehilamiento* (XXI, 274-279), estudia i precisa les diferències entre *z* i *d*, *y* i *z*, *ý* i *z̄*. — El treball *La frontera del andaluz*, dels Srs. T. NAVARRO TOMÁS, A. M. ESPINOSA (fill) i L. RODRÍGUEZ-CASTELLANO (XX, 225-277), de base eminentment fonètica, estudia amb detall la repartició del *seseo* i del *ceceo* andalusos, precisa les diferències d'articulació de la *s* i la *θ* i remarca que la frontera entre l'andalús i el castellà no coincideix amb la línia que separa la zona de distinció d'aquests dos sons de la zona de confusió ni tampoc amb la frontera político-administrativa. El treball va il·lustrat amb gràfics particulars de cada província i amb un gràfic general. Els autors esmenten també, esporàdicament, altres característiques dialectals de l'andalús. — El Sr. J. MORAWSKI, en un article discutible en més d'un aspecte, *Les formules alliterées de la langue espagnole* (XXIV, 121-161), estudia l'alliteració en general, les preferències que manifesta l'espanyol en aquest fet, l'alliteració llatina i les seves derivacions i els sons preferits en l'alliteració; en una segona part drecça una llarga llista d'alliteracions, dividides en tres grups: mots compostos, fórmules pròpiament dites i fórmules mixtes. — El Prof. JEAN SARRAILH, *La sonorité de la langue espagnole* (XXII, 285-286), esmenta i comenta uns mots de l'aventurer Casanova relacionats amb aquest tema.

Els articles de caràcter lexicogràfic són els més abundosos entre els lingüístics. — El Sr. V. GARCÍA DE DIEGO, *Notas etimológicas* (XX, 353-362) estudia els derivats de CACCABUS (cast. *cárcava*, *cárcava* i altres mots dialectals); la família del grec *κάρπυον*, amb els equivalents sànscrit, llatins, cèltes, germànics i romànics; STRAMEN (> galleg *strume*, burgalès *estambrera*); *vuelillo* (procedent de *vuelo*) i *bolillo* (procedent, potser, de *bolo*), ambdós amb el mateix significat; *alendaño* (< *ADLIMITANEUS), *alèdaño*, *aladaño* (< *ADLATANEUS); el gallicisme *ballarte* i mots emparentats (< fr. *bayart* o *baillard*); DESTINARE 'testar'; FERINUS (> salmantí *jarrino*). — El Sr. M. L. WAGNER, *Etimologías españolas y arábigo-hispánicas* (XXI, 225-247) estudia els mots *zaraza(s)* (que ell considera postverbal de *zera*); *cellenco*, *cellenca* (< *zullenco*, derivat de *zullirse*); esp.-port. ant. *tolano* (< TOLES, TOLAE); esp. vulg. *alcahuete*, port. dial. *alcagoita* 'cacauet' (explicat com intent d'evitar una cacofonia); murcià *rafa* (< àrab RAFF); sicilià *caraffu* (àrab RAFF x GARRÂF); murcià *margual* (< àrab andalus MARGUAH); murcià *charate* (< àrab *ġARĀD*); arag. *farnaca* (< àrab espanyol KARNAQ, KARĀNIQ); murcià *arcázaba* (< àrab QASBA, QASABA); esp. dial. *zaratán* (< àrab ŠARITĀN). — El Prof. LEO SPITZER, *Notés linguistiques* (XXIV, 24-36), examina *¿adónde bueno?* (explicat com a eufemisme); *echar (de) menos* (< port. *achar* 'trouwer'); *quejar* (< *QUASSIARE); *sabañones* (< SABANUM); cast. pop. *iñorar* (*inorar*) 'saber, conocer, reconocer', que pot relacionar-se per l'etimologia amb el cat. *enyorar* (> cast. *añorar*) 'avoir de la nostalgie'. — El Prof. RAFAEL LAPESA, *Notas etimológicas* (XXIII, 402-409), estudia esp. ant. *enés*, *ennese*, *ennessos* (< EN ĪPSE); *jadubrado*, *hadubrado*, *adubrado* (< àrab HADUB); esp. *fazer la musa* (que es relaciona amb el cat. ant. *musar*); cat. *moixera* 'mostajo, serbal' (< MŪSTĒARIA [ARBOR] procedent d'un MŪSTĒUS derivat de MŪSTUM), esp. *mostajo*, *mostellar* (procedents d'una direcció distinta, que arrenca també de MŪSTUM); esp. *presea* (< PRAESĪDĪA), astur. *preseu* (< PRAESĪDĪUM); esp. *pollo* 'vástago' (< PŪLLUS), d'on *pollizo*, *pimpollo*, *repollo* > *repollar*, *rebollar* (< *REPŪLLARE o REPŪLLŪLARE), amb el seu postverbal *rebollo* 'vástago', avui 'especie de roble'. — La Sra. LEONIE FEILER, *Etimologías españolas* (XXIII, 188-193), proposa *patio* < prov. ant. *pati*; *empachar* (*despachar*) < prov. *empachar*; *oinar* 'endechar' < hebreu OY 'exclamación de dolor usada por los profetas'. — El

Prof. PAUL AEBISCHER, *La forme dissimilée *CERQUUS < QUERCUS dans le latin d'Espagne et d'Italie* (XXI, 337-360), remarca l'existència a la Península Ibèrica i a Itàlia de noms derivats de *CERQUUS, i després d'anotar-ne tots els que li són coneguts, intenta d'explicar-se les causes de la permanència en aquestes dues penínsules. A Catalunya els restes d'aquell nom es troben en topònims: *Cerqueda, Sercs, Cèrcols, Cercedol, Cerceneda*, etc. — El Prof. AURELIO M. ESPINOSA estudia en dos articles les formes del mot *Castilla* entre alguns indis de l'Amèrica del Nord i l'ús que li donen: *El desarrollo de la palabra «Castilla» en la lengua de los indios queres de Nuevo Méjico* (XIX, 261-277) i *La palabra «Castilla» en la lengua de los indios hopis de Arizona* (XXII, 298-300). Ambdós treballs amb interessants observacions lingüístiques. — PEDRO HENRÍQUEZ UREÑA, *Palabras antillanas en el Diccionario de la Academia* (XXII, 175-186), anota alguns mots no inclosos en el lèxic de l'Acadèmia i estudia la parla d'on han estat presos.

En una sèrie de notes breus, inclosos dins la rúbrica de *Miscelánea*, hi ha també interessants aportacions lexicogràfiques. — El Sr. LEO SPITZER examina *pitoflero* < EPITAPHIUM (XX, 62-64), *alrededor* metàtesi d'*alderredor* < *DE RETRIORE [LOC] (XX, 169), *arrobarse* < àrab RUB'À (XX, 170), *melena* < MEL + -ENU (XX, 170), esp. ant. *privado* 'vite' < PRIVATUS contra l'opinió de Meyer-Lübke REW₃, 1297, que ho creu manlleu del prov. ant. *abrivat* (XX, 170-171), esp. ant. *regunzar* 'raconter' < *RE-COGNĪT-IARE (XX, 171-172), asturià *xemes* < SEMEL (XXI, 279), *baldraca* < PORTULACA, amb referències als mots catalans *baldraga*, *baldraca*, *menjar a la baldraga*. — El Sr. A. CASTRO, «*Galayos*» (XX, 62), creu que cal relacionar *Los Galayos*, nom d'una cresta de la serra de Gredos, amb l'aragonès *galacho* 'hoyo o cortadura que dejan las avenidas o aguas derrumbadas' i el català *galarxó* 'xaragall o regueró que fa la pluja baixant per un pendent'. En una altra nota (XX, 390) afegeix nous testimonis d'aquest topònim (*Galayos* (*Galallos*) a Cadis; 'montes ásperos en la provincia de Ciudad Real'; port. *galaio* 'oiteirinho, espinhaço de un monte'); recorda la definició del Diccionari de l'Academia Española: «prominencia de roca pelada que se eleva en algún monte», i rebutja algunes etimologies aràbigues del mot. El Sr. ISIDRO DE LAS CAGIGAS, *Sobre «Galayos»* (XXII, 286-287), afegeix a les indicacions del Sr. Castro el nom de *Guelaya*, «confederación fronteriza de Melilla, cuyo nombre (*Gla'iya* < QILA'ĪYA) se debe igualmente al principal accidente orográfico de su territorio»; i creu que QILA'ĪYA és un diminutiu de QAL'À 'fortaleza o castillo sobre una montaña'. El mateix Sr. CASTRO estudia *chavola* < cast. ant. *javola* (passat pel basc) < GAVEOLA, CAVEOLA (XX, 60-61), *volatín* < *buratín* (< it. *buratino*) x *volar* (XXII, 55-57). Els Srs. A. CASTRO i G. SACHS assenyalen les relíquies que ha deixat el celta BEDUS 'zanja, arroyo' a la Península Ibèrica, així com les formes derivades que n'han romàs en altres llengües romàniques. — El Sr. GEORG SACHS proposa les etimologies *lobanillo* < *lobino < LŪPINUS (amb referència al cat. *lobí*) i *lobado* < LŪPĀTUS (XXI, 51-54), i *ek* (aragonesisme, al costat d'*ayec*) 'he aquí' < ECCŪM (XXIII, 292-293); i en una nota titulada *Reflejos de «inde» en España* (XXI, 158-160) anota l'existència del castellà *de*, usat davant de negació (que després es perd per homonímia amb la preposició) i de l'aragonès *ne*. — El Sr. GUNNAR TILANDER proposa arag. *ayec* < *ADECCUM (XXIII, 193-197), i *respando*, *respennar* (amb referència al cat. *repetnar*) < *REPEDINARE (XXIV, 198-204). — El Sr. G. BONFANTE, *Resti romanzi de «hic», «haec», «hoc»* (XXI, 158-159), proposa esp. *ninguno*, cat. *ningú* < NI + (HU)NC + UNUM 'neppur questo solo'. — El Sr. J. A. VAN PRAAG creu que l'esp. *iza*, amb valor pejoratiu,

que es troba també en el llenguatge vulgar d'Amsterdam, provindria de אישה 'dona' (XIX, 415-417). — El Sr. G.-G. NICHOLSON, *Etymologie de l'espagnol «dejar»* (XIX, 278-283), considera tres grups etimològics: 1) ésפ. *dejar*, port.-cat.-prov. *deixar* < *DECESSARE; 2) alt.-it. *assar* < *ABCESSARE; 3) logud. *dassare*, sic. *dassari*, alt.-it. *dassar* < DE + *ASSARE. — El Sr. J. ELSDON (no DOROTHY CLOTTELL CLARKE, com apareix per error) proposa l'etimologia *duen de casa* < DOMINUS DE CASA (XXIII, 66-67). — A. G. SOLALINDE, *Más sobre la fecha de «perro»* (XXII, 54-55), reuneix exemples que documenten aquest mot en els segles XII i XIII. — El Sr. JEAN SARRAILH explica l'evolució semàntica de *firmeza*, que prèngué també el significat de 'joia' (XXII, 57), i el de *manga* que passà de 'màniga' a 'obsequio, presente, trampa, negocio sucio' (XX, 58-60). — El Sr. ISIDRO DE LAS CAGIGAS aclareix que *adarve* pot significar 'carreró sense sortida', sentit que no és registrat ni en el *Diccionario Etimológico* de l'Acadèmia (XXIII, 63-66). — El Sr. L. AMBRUZZI, *Sobre «pebete»* (XXIII, 67-68), considera que aquest mot no té relació amb l'it. *pivel*, contra l'opinió d'Augusto Malaret.

Alguns mots castellans antics o clàssics són examinats també en breus notes filològiques. — GEORG SACHS, *Terminología de juegos* (XXIII, 183-188), explica les següents paraules, tretes del *Libro de Ajedrez* d'Alfons el Savi de Castella: *mannar*, *buffa*, *baldrac*, *marlota*, *soçobra*, *doblet*. — El Sr. VÍCTOR R. B. OELSCHLÄGER, *Dos correcciones al texto del «Libro de los Estados» de D. Juan Manuel* (XXI, 399-400), corregeix *zanquero* i *cenador* en *cevador* (*ceador*), mots mal llegits per Gayangos en fer l'edició. — El Sr. R. MENÉNDEZ PIDAL, *Dos voces oscuras de la «Historia troyana en prosa y verso»* (XXI, 391-393) examina els mots *espentar*, *empentar*, i *cuenca*, que apareixen en aquell text literari, tot fent referències als mots catalans *espènyer*, *empènyer* i *escudella*. — El Sr. DÁMASO ALONSO, *Un lusismo de Gil Vicente* (XXIV, 208-213) creu que el pronom personal castellà *yo* era pronunciat per l'escriptor portuguès d'una manera aportuguesada, i que sovint feia sinalefa amb una vocal precedent. — El Sr. LEO SPITZER, *Un passage de Quevedo* (XXIV, 223-225) examina el passatge final de *Las zahurdas de Plutón* i estudia en especial el mot *pozayas*.

GEORG SACHS, en la seva nota sobre *La formación de los gentilicios en español* (XXI, 392-399) analitza els motius que intervenen en la distribució dels diversos sufixos en el territori peninsular. El predilecte és el sufix -ANUS, preponderant encara al nord, però substituït freqüentment al sud per -eño. Remarca la substitució d'ambdós sufixos per raons d'eufonia i, també, l'existència de formes llatinitzants.

La sintaxi està representada en aquests volums per dos articles. — El Sr. STANISLAV LYER, *La syntaxe du gérondif dans le «Poema del Cid»* (XIX, 1-46), analitza, en una primera part, el gerundi amb el mateix subjecte que el verb principal, amb els valors d'instrumental, modal, circumstancial i temporal. En una altra part estudia el gerundi predicatiu, que pot referir-se al subjecte del verb o al règim: en el primer cas el trobem amb verbs de moviment (*ir*, que es pot trobar en l'oració principal indicant duració, repetició, començament, desenrotllament o intensitat de l'acció, i en oració subordinada expressant simultaneïtat; *andar*, només amb valor durativa), amb verbs que indiquen estat (*estar*, indicant durada en la proposició principal i simultaneïtat en la subordinada; *seer*, només en la principal i amb valor de duració); en el segon cas, o sigui el gerundi referit a l'objecte, es troba amb el verb *contar* isoladament. Estudia després l'autor el gerundi transitiu i dóna una llista dels verbs que en formen, en la qual predominen els de la primera conjugació. Finalment analitza el ge-

rundi absolut, d'una relativa freqüència, en els seus dos aspectes: gerundi pròpiament dit, amb valor d'oració subordinada, el qual quasi sempre porta subjecte explícit; i gerundi equivalent a un verb personal, el qual, en el seu estadi final, arriba a trobar-se coordinat a una oració principal. En la conclusió d'aquest interessant treball, el Sr. Lyer afirma que el gerundi espanyol i el romànic en general s'acosten més, sintàcticament parlant, al participi de les llengües eslaves i germàniques moderns que no pas al gerundi i participi llatins. — El Sr. S. FERNÁNDEZ RAMÍREZ, *Como si + subjuntivo* (XXIV, 372-380), estudia el subjuntiu irreal de les oracions subordinades introduïdes per *como si*, que ofereix l'interès de desenrotllar, sobre la base d'una representació irreal, una variada escala de significacions que van des de l'afirmació fins a la negació, des d'un sentit corroborant i conformador de la realitat fins a una accepció que tendeix a desvirtuar una situació real, i àdhuc a negar la mateixa predicació suposada.

El Prof. GUNNAR TILANDER, *Fueros aragoneses desconocidos, promulgados a consecuencia de la gran peste de 1348* (XXII, 1-33, 113-152), publica aquests textos, escrits en típic dialecte aragonès, continguts únicament en el ms. 13408 de la Biblioteca Nacional de Madrid; amb un estudi preliminar i un extens glosari. — El mateix autor, *El fuero latino de Albarracín* (XX, 278-287), identifica aquest text amb el *Forum Turolii*, per a l'edició crítica del qual tindria interès.

Ampliant excepcionalment al seu sentit geogràfic el concepte d'espanyol, que en els articles de la *RFE* hom dóna com a equivalent lingüístic de castellà, trobem en aquests volums tres treballs dedicats a la llengua catalana. Els Srs. T. NAVARRO TOMÁS i M. SANCHIS I GUARNER, *Análisis fonético del valenciano literario* (XXI, 113-141), descriuen la pronunciació «considerada en Valencia, entre las personas que aspiran a una pronunciació purista, como forma más distinguida y correcta que el *apitxat* corriente en dicha ciudad»; amb palatogrames i una transcripció fonètica al final. No sabem fins a quin punt pot ésser admissible parlar científicament de valencià literari, cosa que torna aquest treball, executat d'altra banda amb el rigor i la precisió a què ens té acostumats el gran fonetista castellà que signa en primer lloc, una cosa de finalitat dubtosa i, en el camp pràctic, de nul·la eficàcia. La mateixa imprecisió amb què el subjecte estudiat, que és el segon dels signants, emet els sons que no figurén dins la fonologia de l'*apitxat*, ens confirma en el nostre escepticisme. — Una altra cosa ens cal dir de l'estudi *Extensión y vitalidad del dialecto valenciano apitxat*, del mateix Sr. SANCHIS I GUARNER (XXIII, 45-62), on aquest descriu i caracteritza d'una manera justa i precisa, superant els anteriors treballs sobre el mateix tema, el valencià apitxat, i anota el fet que aquesta tendència fonètica vagi guanyant terreny, bé que d'una manera paulatina. — El Sr. P. S. PASQUALI, *Cat. gerg. «estiribel» 'all'aria libera'* (XX, 172-173), es mostra disconforme amb l'opinió del Sr. M. L. Wagner, que interpretava *estiribel* com a 'prison' en la frase d'argot *clapar a l'estiribel*, i creu més aviat que hi ha una confusió amb *taribel* 'froid'; així, segons ell, *clapar a l'estiribel* voldria dir, i amb raó, 'dormir al ras, a l'aire lliure'.

Passant ja al camp de la literatura, hem d'anotar, en primer lloc, una *Remarque sur la différence entre «poesia popular» y «poesia de arte»*, del Sr. LEO SPITZER (XXIII, 68-71), on aquest es mostra en desacord amb l'opinió del Sr. Menéndez Pidal que l'obra popular es modifica al gust del públic i l'obra d'art és més aviat individual que colectiva. Creu el Prof. Spitzer que també l'obra d'art es modifica segons el gust del mateix autor, dels amanuenses,

editors, intèrprets, tant a l'Edat Mitjana com a l'Antiguitat. L'autor es pregunta, finalment, si des que la impremta ha immobilitzat els textos pot parlar-se de literatures veritablement vives com ho eren les medievals i les de l'Antiguitat.

Sis articles fan referència a problemes de versificació i d'estrofisme. — El Sr. R. MENÉNDEZ PIDAL, *La forma épica en España y en Francia* (XX, 345-352), estudia la rima i el metre en l'èpica francesa i en la castellana. En les *chansons* franceses la rima comença assonantada i acaba aconsonantada; en les gestes castellanes, en canvi, perdura la forma assonantada. L'autor rectifica el concepte de l'anomenada erròniament *-e* paragògica, que creu d'origen etimològic i testimoniada en els segles x i xi. En la segona part del treball és estudiat el metre, que en l'èpica francesa és regular i en la castellana i en les altres romàniques irregular. El Sr. Menéndez Pidal considera que, en els seus orígens, la mètrica fou irregular en tota la Romània i que els francesos la perfeccionaren; per aquesta raó, creu, s'haurien perdut les primitives *chansons* anisosil·làbiques. — La Srta. DOROTHY CLOTELLE CLARKE, *Sobre la quintilla* (XX, 288-295), estudia els orígens d'aquesta forma estròfica, que creu derivada de les estrofes de nou o de deu versos i que es confongué, al principi, amb la *redondilla*, de la qual era considerada com una variant. El mateix autor, en la seva nota *Sobre la «espinela»* (XXIII, 293-304), fa un estudi de l'evolució de la dècima i considera que l'*espinela* n'és una variant. — El Sr. ERASMO BUCETA, *Sobre el soneto con estrambote* (XXI, 361-376), dóna compte de setanta-dos sonets amb *estrambote*, que cal afegir als que cità en un article anterior de la *RHi*. — Els Srs. JOSÉ MARÍA DE COSSÍO i PEDRO HENRÍQUEZ UREÑA, en dos articles titulats *El modelo estrófico de los «layes, decires y canciones» de Rubén Darío* (XIX, 283-287 i 421-422) tracten de precisar de quines fonts hauria pres el poeta americà les seves combinacions estròfiques: ambdós troben el model en diversos poetes quatrecentistes castellans, i precisament en les poesies contingudes en la *Colección de poesías de un Cancionero inédito del siglo XV existente en la Biblioteca de S. M. el Rey D. Alfonso XII* que donà a conèixer A. Pérez Gómez Nieva l'any 1884. El malaguanyat professor dominicà considera que el gallicisme de Rubén Darío és mental, però que en el seu llenguatge i en la seva mètrica persisteixen els fruits de les lectures espanyoles de l'adolescència.

Els estudis o apunts d'història literària són els que ocupen més pàgines d'aquests volums.

El Sr. JOSÉ M. CHACÓN Y CALVO, *El P. Sarmiento y el «Poema del Cid»* (XXI, 142-157), tracta d'aquest erudit i examina les seves opinions sobre el poema. — El Sr. ALEXANDER HAGGERTY KRAPPE, *La muerte de Ben Yehhaf* (XXI, 160-165), aclareix l'origen púnic del suplici imposat pel Cid a Ben Yehhaf. — El Sr. M. GARCÍA BLANCO, *Sobre los nombres épicos* (XXI, 279-281), reporta alguns noms èpics trobats en documents del segle XII fins a la segona meitat del XIII.

A. G. SOLALINDE, *Fuentes de la «General Estoria» de Alfonso el Sabio* (XXI, 1-28; XXIII, 113-142), esmenta les següents: les *Etimologies* de sant Isidor (que identifica amb el *Libro de las provincias* citat en la *General Estoria*), Remigi d'Auxerre (que seria el *Ramiro*), els *Mirabilia Romae* (en la redacció coneguda per la rúbrica d'un manuscrit que diu *Graphia aurae urbis Romae*), la *Historia Scholastica* de Pere Comèstor. També analitza l'autor els còmputs que el rei pogué utilitzar per a la cronologia i creu que el més probable és la *Massa Compoti* escrita per Alexandre de Villadei vers el 1200; creu que així mateix foren utilitzats altres còmputs com el de Sacrobosc, el d'Anià i, difícilment, el

de Durand, les concomitancies amb el qual suposa que s'expliquen per una font comuna. — El Sr. JOSÉ AUGUSTO SÁNCHEZ PÉREZ publica el «*Libro del tesoro*», falsamente atribuido a Alfonso el Sabio (XIX, 158-180), en vers, segons un manuscrit descobert per ell a la Biblioteca de Palacio, de Madrid, i amb les variants dels còdexs de la Biblioteca Nacional de Madrid, de l'Academia Sevillana de Buenas Letras i del Marquès del Bosch d'Ares d'Alacant.

El Sr. J. NACHBIN, en les seves *Noticias sobre el «Lucidario» español y problemas relacionados con su estudio* (XXII, 225-273; XXIII, 1-44, 143-182) examina els aspectes de la tradició de l'*Elucidarium*, la difusió del qual per Europa dona a conèixer i estudia la llegenda que personifica el Lucidarius en un home de carn i ossos. Més endavant analitza les diferències entre el *Lucidarius* castellà i els altres europeus i escateix la possibilitat de datació d'aquell, que els historiadors de la literatura situen en temps de Sanç IV de Castella. Finalment descriu els diversos manuscrits castellans i el manuscrit que conté el text posat en llatí pel P. Nierenberg, i estudia els prefacs i els textos perduts, que, segons l'autor, s'eleven a vuit. — El Sr. GUNNAR TILANDER, *Acerca del «Libro de Falcoaria» de Pero Menino* (XXIII, 255-274), estudia el còdex Sloane 821 del British Museum, que conté els següents llibres de caça: *Libro de Citraria* de Pero Menino, *Libro de Citraria que fez Enrique, emperador d'Alemanha*, *Falcoaria velha*, *Citraria do rey Dancos*, *Libro de Citraria feillo per Francisco de Mendanha* i la traducció portuguesa del *Libro de la caza de las aves* de Pero López de Ayala. Al final publica, amb glossari, un fragment, conservat a la Biblioteca de Palacio, de Madrid, de la traducció castellana de l'obra de Pero Menino.

El Sr. LEO SPITZER, en dues *Notas sobre romances españoles* (XXII, 153-174) fa unes *Observaciones sobre el romance florentino de Jaume d'Olesa y el del Infante Arnaldos*, que interessin la història literària de Catalunya, i s'ocupa de la «*Romance mauresque*» de las «*Orientales*» de Victor Hugo; aquestes notes queden complementades per unes *Adiciones al artículo «Notas sobre romances»* (XXII, 290-291). — El Sr. STANLEY RICHARDSON dona a conèixer *Un nuevo romance del Cid* (XXII, 287-289), que no havia estat inclòs, malgrat la seva importància, en els reculls de Duran ni de C. Michaëlis. — El Sr. ERASMO BUCETA dona notícia de diverses *Traducciones inglesas de romances en el primer tercio del siglo XIX* (*Datos suplementarios sobre las versiones de Sir John Bowring*) (XX, 64-67).

Très notes cervantines del Sr. DÁMASO ALONSO figuren en aquests volums: *El hidalgo Camilote y el hidalgo D. Quijote* (XX, 391-397), on és assenyalada l'escena del *Primaleón* entre Camilote i Maimonda com una de les fonts del Quixot, bé coneguda per Cervantes directament, bé — encara que menys probablement — a través del *Don Duardos* de Gil Vicente; *Sobre «El hidalgo Camilote y el hidalgo Don Quijote»* (XXI, 283-284), on rectifica un error comès en la nota anterior; «*Los baños de Argel*» y «*La comedia del degollado*» (XXIV, 213-218), on suggereix que Cervantes pogué fondre en la seva comèdia records de la *Silva de varia lección* de Pero Mexía i de *La comedia del degollado* de Juan de la Cueva.

Els estudis sobre Lope de Vega estan molt ben representats en els cinc volums que comentem. — El mestre MENÉNDEZ PIDAL publica un llarg estudi titulat *Lope de Vega: El arte nuevo y la nueva biografía* (XXII, 337-398), en el qual és proposa de restablir l'equilibri en la consideració personal de Lope, exageradament aureolada abans de 1890, i brutalment menystinguda com a conseqüència de la publicació, en aquesta data, de la *Nueva biografía de Lope de Vega*

de La Barrera. El Sr. Menéndez Pidal, que creu que ni l'una ni l'altra posició no són exactes, opina que hi ha un paral·lelisme entre la vida i l'obra del gran dramaturg: si hom pot passar per damunt la virtut en casos d'amor, i aleshores es refugia en la noblesa natural de l'ànim, així mateix l'art preceptiva pot ésser igualment conculcada per la natura. Són estudiats l'*Arte nuevo de hacer comedias* i la segona època de Lope, tot posant de relleu la posició rebel del poeta quant a les preceptives neoristotèliques («los ingenios grandes no están sujetos a pretextos», diu Lope), i és subratllat l'estudi que ell feia de les reaccions del públic, que tenia molt en compte, i al mateix temps la influència del gran dramaturg damunt del gust de les masses, que venia així a educar. L'autor passa revista al moment de coincidència que representen Lope a Espanya, Hardy a França i Heywood a Anglaterra, el més transcendent dels quals, però, i de molt, és Lope. Seguidament estudia l'èxit, en vida de Lope, de l'*Arte nuevo*, amb la seva conjugació d'art i natura, i, finalment, la fama pòstuma. — La Srta. GERTRUD V. POEHL, *La fuente de «El gran duque de Moscovia» de Lope de Vega* (XIX, 47-63), demostra que la font d'aquesta comèdia no és l'obra italiana *Relazione della segnalata e come miracolosa conquista del paterno imperio, conseguita dal serenisimo giovine Demetrio, gran duca di Moscovia, in questo anno 1605*, de Barezzi Barezzi (Venècia 1605), sinó la seva versió castellana publicada a Valladolid pel jesuïta Juan Mosquera. — El Sr. FRANCISCO DE B. SAN ROMÁN, *El autógrafo de la comedia de Lope «¿De cuándo acá nos vino?»* (XXIV, 220-223), prova que l'acte segon, que es creia obra de Fr. Alonso Remón per ésser de lletra diferent de la dels actes primer i tercer, autògrafs de Lope, fou copiat per Pedro de Valdés en fer-se malbé l'original, i no és de ningú més que del mateix Lope. — El Sr. LUDWIG KARL, *Un manuscrito de Lope de Vega, «La corona de Hungría y la injusta venganza»* (XXII, 399-406), dóna a conèixer l'existència d'un autògraf d'aquesta comèdia i les diferències que presenta respecte a l'edició acadèmica. — El Sr. S. GRISWOLD MORLEY, *Notas sobre cronología lopesca* (XIX, 151-157), analitza el que anomena periodisme de Lope, i les dates de *Quien todo lo quiere* i del *Peribáñez*. — El Sr. LEO SPITZER analitza finament el procés de creació de la poesia *A mis soledades voy...* (XXIII, 397-400) i creu que Lope transforma amb ella el tema de la solitud (amb referències a Lluïll i sant Joan de la Creu). — La Sra. MARIA GOYRI DE MENÉNDEZ PIDAL estudia *Dos sonetos de Lope de Vega* (XXII, 415-416), un d'ells — *Circe, que de hombre en piedra se transforma* —, del qual publica les dues versions que en féu l'autor, tret del *Domine Lucas*, i l'altre — *Con el tiempo el villano a la melena* —, d'*El soldado amante*. — El Sr. JOSÉ M. DE COSSÍO, *El mote «Sin mi, sin vos y sin Dios» glosado por Lope de Vega* (XX, 397-400), afirma que Lope prenia aquest mote dels poetes cortesans dels cançoners del segle XV, que coneixia bé, i assenyala l'interès de l'estudi d'aquests, perquè sovint poden explicar el to i el caràcter dels diàlegs dramàtics lopescos. — El Sr. JESÚS BAL Y GAY, *Nota a una canción de Lope de Vega, puesta en música por Guerrero* (XXII, 407-415), indica que la lletra de Lope, de to místic, en substitueix una d'anterior, amorosa, que duia la mateixa música.

També Góngora ha cridat l'atenció dels col·laboradors de la RFE, els quals li dediquen vuit notes. — El Sr. DÁMASO ALONSO, el més destacat dels actuals comentaristes gongorins, en *La supuesta imitación por Góngora de la «Fábula de Acis y Galatea»* (XIX, 349-387) ve a provar que les coincidències assenyalades pel Sr. García Soriano entre Carrillo i Góngora s'expliquen pel model comú, el desenrotllament natural del tema, o bé són senzillament expressions usuals en

la poètica del temps o falses coincidències que han volgut equivocadament establir els crítics. En una segona part demostra el Sr. Alonso que unes coincidències iguals es produeixen entre els altres imitadors o traductors de la narració ovidiana. Un darrer argument, més eloqüent que els altres, per a no admetre la imitació discutida, el basa el Sr. Alonso en el silenci dels contemporanis enemics de Góngora i amics de Carrillo sobre aquesta qüestió. — Un altre article del mateix autor, *Todos contra Pellicer* (XXIV, 320-342), comenta les censures que Salcedo Coronel, Vázquez Siruela, Andrés Cuesta i altres comentaristes de Góngora adreçaren a Pellicer únicament per tal com sintetitzava i exagerava els defectes dels altres, puix que era «el siglo XVII hecho hombre». — El Sr. JUAN MILLÉ Y GIMÉNEZ, *Un importante manuscrito gongorino* (XX, 363-389), estudia el ms. A (Alba) del fons Osuna de la Biblioteca Nacional de Madrid, relacionant-lo amb el ms. Chacón i la primera edició de les obres de Góngora feta per López de Vicuña. — El mateix Sr. MILLÉ, *Sobre un soneto falsamente atribuido a Góngora* (XXI, 377-390), examina la poesia *Al Orfeo de D. Juan Pérez de Montalbán*, que comença: «Orfeo, el que bajó de Andalucía...» — El Sr. JOSÉ MARÍA DE COSSIO, *De bibliografía gongorina* (XIX, 64-65), s'ocupa del sonet de Góngora *Mientras por competir con tu cabello*, que, amb variants, és falsament atribuït a Antonio Vázquez en els *Discursos, epístolas y epigramas de Artemidoro* publicats per Andrés Rey de Artieda (Saragossa 1605). — El Sr. E. M. WILSON, *El texto de la «Fábula de Píramo y Tisbe», de Góngora* (XXII, 291-298), es proposa de demostrar que el millor text de la *Fábula* no és el del ms. Chacón, sinó el de l'edició de Salazar Mardones (Madrid 1636). — El Sr. M. ROMERA NAVARRO, *Góngora, Quevedo y algunos literatos más en «El Criticón»* (XXI, 248-273), exposa una sèrie d'opinions expressades per Gracián, formidable lector, en *El Criticón*, i dreça una llista de reminiscències que creu trobar, en aquest llibre, d'altres autors castellans, especialment de Quevedo i de Góngora. — El Sr. E. ALARCOS, *Paravicino y Góngora* (XXIV, 83-88), no creu que Paravicino fos el precursor de Góngora, ni que Góngora induís Paravicino a redactar els seus sermons barrocs; de totes maneres, opina que en el predicador es nota alguna influència de l'estil gongorí.

El Sr. RAFAEL LAPESA, *Tres sonetos inéditos de Cetina y una atribución falsa* (XXIV, 380-383), publica *Dórida, hermosísima pastora; Un blanco, pequeñuelo y vel cordero*, i *Devajo de un pie blanco y pequeñuelo*, i nega que sigui de Cetina la cançó *No pongo a mis males culpa*, que hom li atribueix. — El Sr. A. R. RODRÍGUEZ MOÑO, *Una canción del siglo XV completada* (XXIV, 208), es refereix a l'obra 47 del *Cancionero musical de los siglos XV y XVI* publicat per Barbieri. — El Sr. H. SERÍS, *Un soneto de Juan Circe* (XIX, 66-67), dóna compte de la poesia *El mismo ingenio raro, y muy subido*, dedicada a Montemayor, que es troba en el *Segundo Cancionero Espiritual* d'aquest.

El Sr. MIGUEL HERRERO, *Nueva interpretación de la novela picaresca* (XXIV, 343-362), exposa que la picaresca és una art naturalista que presenta dues formés: una de literària, que es produeix a Espanya, i una altra de plàstica o pictòrica, a la resta d'Europa, fruit cadascuna d'elles de la situació espiritual dels respectius països. L'autor considera que la picaresca espanyola és un sermó amb alteració de les proporcions dels elements que el constitueixen, per augment de la part exemplar i disminució de la part doctrinal, i que per aquesta raó s'adiu perfectament amb l'ascètica; a la resta d'Europa, en canvi, no hi havia una intenció moralitzadora, i per això s'hi produeix la pintura de gènere i el gravat satíric. — El Sr. ALEXANDRU MARCU dóna a conèixer *Une traduction roumaine*

du «Lazarillo de Tormes» (XXIV, 88-91), feta, a través del francès, per Scarlet Barbul Tâmpeanul, des de 1823 a 1826.

El Sr. EDUARD JULIÀ, *Preferencias teatrales del público valenciano en el siglo XVIII* (XX, 113-159), dreça la llista de companyies que actuaren a València durant els anys 1716-1744 i de les quatre-centes cinquanta-vuit obres que foren representades; amb l'estudi d'aquestes dades arriba a la conclusió que les preferències del públic valencià en aquells temps s'ordenaven així: 1) comèdia d'emboïc o de caràcter; 2) drama d'honor; 3) drama religiós; 4) drama romàntic; 5) drama filosòfic (dins dels quatre primers grups, amb preferència per a les obres amb intervenció musical). — El Sr. M. ROMERA NAVARRO, *Sobre la duración de la comedia* (XIX, 417-421), assenyala per a les comèdies de l'època de Lope una duració aproximada de dues hores a dues i mitja, i una extensió també aproximada d'uns tres mil versos. — El Sr. A. R. RODRÍGUEZ MOÑINO, *El teatro de Torres Naharro (1517-1936) (Indicaciones bibliográficas)* (XXIV, 37-82), dóna una útil i ben dreçada bibliografia, després d'uns comentaris a l'edició facsímil de l'Academia Española. — El Sr. J. A. VAN PRAAG, *Don Domingo de Don Blas* (XXII, 66), es refereix a la data de *No hay mal que por bien no venga* de Ruiz de Alarcón.

Anotarem ràpidament, encara, alguns altres estudis o notes referents a literatura castellana: *Los sermones de Paravicino*, del Sr. EMILIO ALARCOS (XXIV, 162-197, 249-319); *Sobre la fortuna de Pedro Mejía*, del Sr. J. A. VAN PRAAG (XIX, 288-292); *De algunas composiciones hispanolatinas en el siglo XVII*, del Sr. ERASMO BUCETA (XIX, 388-414); *La «Vida de San Ignacio» del P. Ribadeneyra*, del Sr. RAFAEL LAPESA (XXI, 29-50); *Una edición latina del «Secretum Secretorum», de Burgos, 1505*, del Sr. LLOYD KASTEN (XXI, 281-283); *Sobre la «Guerra de Granada» de Diego Hurtado de Mendoza*, del Sr. RALPH J. MICHELS (XXIII, 304-305).

Les lletres americanes estan representades en aquests volums per dos treballs de PEDRO HENRÍQUEZ UREÑA: *Escritores españoles en la Universidad de Méjico* (XXII, 60-65), i *Sobre literatura colonial en América* (XXIII, 410-413).

Les sis notes que segueixen són una aportació als estudis biogràfics: *Poesía juglaresca y juglares: Datos para la identificación de Pedro Amigo*, del Sr. M. GARCÍA BLANCO (XXI, 54-62), amb una addició de noves dades (XXIV, 363-371); *La fecha de la muerte de Gaspar Gil Polo*, del Sr. FRANCISCO DE B. SAN ROMÁN (XXIV, 218-220), data que cal fixar en 1585 i no en 1591; *El nacimiento de Bernardo de Balbuena*, del Sr. JOHN VAN HORNE (XX, 160-168), esdevinguda vers el 1562; *Sobre Toribio Ruiz, escritor abulense del siglo XVI*, del Sr. A. R. RODRÍGUEZ MOÑINO (XXIII, 71-72); *Para la biografía de los hermanos Valdés*, d'AMALIO HUARTE (XXI, 167-168).

Dues notes es refereixen a la literatura catalana. — El Sr. JOSÉ MARÍA DE COSSIO, *De Ausias March y Bartolomé Argensola* (XIX, 187-188), relaciona una dita d'Ausiàs March, recollida per Arguijo («Morir, pase; pero envejecer, ¿para qué?»), amb una dècima de Bartolomé Leonardo de Argensola, que comença: «Viéndose en un fiel cristal...», la qual el Sr. Cossío creu que procedeix d'aquella. — El Sr. S. GILI I GAYA, *Notas sobre Joanot Martorell* (XXIV, 204-208), estudia lingüísticament i literàriament les cartes de desafiament canviades entre Joan de Monpalau i Joanot Martorell, publicades en part pel P. Andreu Ivars, i intenta d'escatir la relació que hi pogués haver entre Joan de Monpalau i el lloc de Matoses al qual En Martorell fa allusió en una de les seves cartes («... com no siau en Mathoses, mas en la ciutat de València...»).

Bé que poc nombrosos, no manquen en aquests volums alguns estudis de literatura comparada: *Algunas reminiscencias de Apuleyo en la literatura española*, del Sr. HONORIO CORTÉS (XXII, 44-53); *Supervivencias del poema de Kudrun (Órigenes de la balada)*, del Sr. R. MENÉNDEZ PIDAL (XX, 1-59); *Una tragedia francesa relacionada con la leyenda de Rodrigo*, del Sr. ERASMO BUCETA (XX, 173-175); *Dante y Nebrija*, del Sr. JOSÉ FRANCISCO PASTOR (XXI, 165-166); *Parodia de una cuestión de amor y queja de las fregonas*, del Sr. JOAQUÍN CASALDUERO (XIX, 180-187), amb referències a la relació del *Filocolo* del Boccaccio amb *La Entretenida* de Cervantes; *Note sur Clément Marot et l'Inquisition espagnole*, del Sr. JEAN SARRAILH (XXI, 62-65), amb una nota complementària (XXI, 169-170); «*Orlando Furioso*» y «*El Crotalón*», del Sr. EDWIN S. MORBY (XXII, 34-43).

El Sr. F. SÁNCHEZ ESCRIBANO és autor de dos treballs de caràcter folklòric: *Algunos aspectos de la elaboración de la «Philosophia vulgar»* (XXII, 274-284), i *Dialogismos paremiológicos castellanos* (XXIII, 275-291).

Una llarga sèrie de recensions, degudes principalment als Srs. A. Castro, D. Alonso, J. F. Montesinos, G. Sachs, A. F. G. Bell, A. R. Rodríguez Moñino, B. Sánchez Alonso, R. Lapesa, E. Alarcos, A. Rosenblat i J. M. de Cossío, augmenten l'interès d'aquests volums. No podem detallar ni les més importants — tot i que algunes no poden ésser oblidades en qualsevol estudi que s'emprenghi sobre el tema a què es refereixen —, per l'excessiva extensió que han pres ja aquestes notes.

La *Bibliografía* referent a la filologia espanyola que va al final de cada quadern, recollida pels Srs. H. SERÍS i E. A. VILLOLDO, s'ha convertit ja en un indispensable instrument de treball. Hi veiem, encara, apartats dedicats al *catalán-valenciano* i a les literatures *catalana y valenciana*; creiem que no cal insistir sobre la imprecisió i inexactitud d'aquestes denominacions.

Al final de cada volum de la *RFE* es troba un útil índex de matèries: els dels anys 1932-1935 els redactà H. SERÍS; els dels dos últims van sense indicació d'autor.

R. ARAMON i SERRA — J. CARBONELL i de BALLESTER

«*Butlletí de Dialectologia Catalana.*» Revista catalana de lingüística. Vols. XX (1932), XXI (1933), XXII (1934), XXIII (1935), XXIV (1936). Barcelona, IEC, 1933-1937. 332 pàgs. + 14 làms.; XII + 356 pàgs.; VI + 256 pàgs. + 8 làms.; IV + 356 pàgs. + 23 làms. + 2 mapes; IV + 332 pàgs. + 5 làms. + 1 mapa.

Amb aquesta recensió ens proposem de donar una breu notícia dels articles i notes que aparegueren en els volums corresponents als anys 1932-1936 d'aquesta important revista,¹ fent-ho no per ordre cronològic de llur aparició, sinó per matèries, distribuïdes de la manera següent: 1) elements constitutius de la llengua; 2) lexicografia i etimologia; 3) vocabularis especialitzats; 4) dialectologia; 5) toponímia, i 6) diversos.

1) Quant als elements constitutius de la llengua, únicament es publicà l'article *Mots catalans d'origen àrab*, del Prof. JOAN COROMINES (XXIV, 1-81),

1. Vegeu la recensió dels vols. XV (1927)-XIX (1931) del *BDC*, pel Sr. R. A[RAMON] i S[ERRA], en *AIEC*, VIII (1927-1931) [1936], 592-594.